

Aardgaswinning Waddenzeegebied vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport

28 april 2005 / rapportnummer 1510-91

commissie voor de milieueffectrapportage

Ministerie van Economische Zaken
Directoraat-Generaal voor Energie
Directie Energieproductie
Postbus 20101
2500 EC DEN HAAG

uw kenmerk
E/EP/UM/5007447

uw brief
14 februari 2005

ons kenmerk
1510-92/Do/aa

onderwerp
Advies voor richtlijnen voor het MER
Aardgaswinning Waddenzeegebied vanaf
locaties Moddergat, Lauwersoog en Vier-
huizen

doorkiesnummer
(030) 234 76 24

Utrecht,
28 april 2005

Geachte minister,

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een advies voor richtlijnen uit te brengen voor een milieueffectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over Aardgaswinning Waddenzeegebied vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen.

Overeenkomstig artikel 7.14 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal graag vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen. Dit houdt in dat de Commissie graag de vastgestelde richtlijnen krijgt toegestuurd.

Hoogachtend,

dr.ir. G. Blom
Voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Aardgaswinning Waddenzeegebied vanaf lo-
caties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen

Postadres Postbus 2345
3500 GH UTRECHT
Bezoekadres Arthur van Schendelstraat 800
Utrecht

telefoon (030) 234 76 66
telefax (030) 233 12 95
e-mail mer@eia.nl
website www.commissiemer.nl

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Aardgaswinning Waddenzeegebied vanaf locaties
Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen

Advies op grond van artikel 7.14 van de Wet milieubeheer voor het milieueffectrapport over Aardgaswinning Waddenzeegebied vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen,

uitgebracht aan Ministerie van Economische Zaken door de Commissie voor de milieueffectrapportage; namens deze

de werkgroep m.e.r.

Aardgaswinning Waddenzeegebied vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog
en Vierhuizen,

de secretaris

ir. F.D. Oetenga

de voorzitter .

dr. ir. G. Blom

Utrecht, 28 april 2005

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	1
2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES.....	2
3. ACHTERGRONDEN, KADER EN BESLUITVORMING	3
3.1 Achtergronden	3
3.2 Kader en besluitvorming.....	3
3.2.1 PKB en ‘hand aan de kraan’	3
3.2.2 Natuurbeschermingswetgeving.....	4
3.2.3 Overige	5
4. ALTERNATIEVEN	5
4.1 Alternatieven	5
4.2 Meest milieuvriendelijk alternatief.....	6
5. MILIEUASPECTEN.....	6
5.1 Studiegebied: voorgestelde aandachtsgebied uitbreiden	6
5.2 Referentie	7
5.2.1 Sedimentbalans en kustsuppleties.....	7
5.2.2 Natuur.....	7
5.2.3 Waterhuishouding.....	8
5.2.4 Overige gebruiksfuncties	9
5.3 Effecten door het initiatief	9
5.3.1 Sedimentbalans en kustsuppleties.....	9
5.3.2 Natuur.....	9
5.3.3 Waterhuishouding.....	10
5.3.4 Overige aspecten	10
6. MONITORING EN AANPAK ‘HAND AAN DE KRAAN’	11
7. OVERIGE	11

BIJLAGEN

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 14 februari 2005 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
2. Kennisgeving in de Staatscourant nr. 38 d.d. 23 februari 2005
- 2a. Kennisgeving in de Staatscourant nr. 48 d.d. 9 maart 2005
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen
- 5a. Gebiedsbescherming
- 5b. Soortenbescherming

1. INLEIDING

De Nederlandse Aardolie Maatschappij BV (NAM) heeft het voornemen aardgas te produceren in het Waddenzeegebied uit de zeven velden Moddergat, Nes, Lauwersoog C, Lauwersoog West, Lauwersoog Oost, Vierhuizen Oost en Vierhuizen West. Het gas zal worden gewonnen vanuit de reeds bestaande locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen en zal vandaar met nieuw aan te leggen gasleidingen worden getransporteerd naar de gasbehandelingsinstallaties in Anjum en Munnekeziel.

De voorgenomen winning bedraagt meer dan 500.000 m³ per dag per locatie en derhalve dient de procedure van milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen te worden voor de besluitvorming over de benodigde milieuvergunningen (Wet milieubeheer). Eerder is voor de exploratie m.e.r. doorlopen.

Bij brief van 14 februari 2005 heeft het ministerie van Economische Zaken (EZ) de Commissie voor de m.e.r. in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over de richtlijnen voor het milieueffectrapport (MER)¹. De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in Staatscourant nr. 38 d.d. 23 februari 2005, in regionale dagbladen en in lokale bladen². De NAM heeft in maart 2005 een erratum ingediend op de startnotitie, waarvan de kennisgeving is gepubliceerd in Staatscourant nr. 48 d.d. 9 maart 2005, in regionale dagbladen en in lokale bladen³.

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r. – verder aangeduid als ‘de Commissie’⁴. Het bedoelt aan te geven welke informatie het MER moet bieden om het milieubelang volwaardig in de besluitvorming mee te wegen.

Via het ministerie van EZ heeft de Commissie kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen⁵. Dit advies verwijst naar een reactie als die nieuwe inzichten naar voren brengt over specifieke lokale milieuomstandigheden of te onderzoeken alternatieven.

De Commissie heeft bij het opstellen van haar advies – naast de startnotitie – o.a. kennis genomen van *Bodemdalingstudie Waddenzee 2004* (RIKZ, 14 juni 2004) en informatie en documentatie die beschikbaar is via o.a. internet (met name de websites www.nam.nl, www.zoetzout.nl en www.waddenzee.nl). De Commissie heeft tevens de beoogde winninglocaties bezocht op 1 april 2005 en daarbij nadere uitleg verkregen van bevoegd gezag en initiatiefnemer.

Omdat de Commissie voortbouwt op de startnotitie en de hierboven genoemde documenten, dient dit advies gelezen te worden in aanvulling daarop. Het herhaalt dus niet de onderdelen die naar het oordeel van de Commissie voldoende zijn beschreven in de startnotitie.

De Commissie wijst erop dat het initiatief relatie heeft met de Planologische Kernbeslissing (PKB) Derde Nota Waddenzee, waarvoor de procedure voor

¹ Zie bijlage 1.

² Zie bijlage 2.

³ Zie bijlage 2a.

⁴ Zie voor de samenstelling bijlage 3.

⁵ Zie bijlage 4.

Strategische Milieubeoordeling (SMB) wordt doorlopen. Deze relatie ligt met name in het voorstel van het kabinet om gaswinning toe te laten⁶. De projectbeschrijving en advisering door de Commissie over die SMB is te vinden op de website www.commissiener.nl: projectnummer 1543.

2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het milieueffectrapport. Dat wil zeggen dat het MER onvoldoende basis biedt voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming, als onderstaande informatie ontbreekt.

Studiegebied

Definieer en motiveer in het MER nader het studiegebied. Uitgaande van de thans beschikbare informatie is uitbreiding van het aandachtsgebied uit de startnotitie nodig met de zeezijde van de Waddeneilanden (vanwege extra zandsuppleties), het gehele Lauwersmeer (omdat het een waterhuishoudkundige eenheid is), waterstaatkundige eenheden op land ten westen en ten oosten van het Lauwersmeer, de directe omgeving van de gastransportleidingen (veiligheidscontour) en de duinen en natte duinvalleien op Schiermonnikoog.

Bodemdaling en sedimentatie

Geef in het MER een beeld van de veranderingen in de hydrodynamiek en morfodynamiek ten gevolge van de gaswinning, in relatie tot de natuurlijke dynamiek en de autonome ontwikkelingen. Presenteer in het MER:

- de duur, het verloop en de locaties van de te verwachten bodemdaling op het vaste land, op het wad (platen en geulen), op de kwelders en in het Lauwersmeer;
- de duur, het verloop en de locaties van de sedimentatie op het wad (platen en geulen) en in de kwelders. Presenteer in een kwalitatieve beschouwing of de sedimentsamenstelling en het slibgehalte af zal wijken van de huidige samenstelling;
- een beschouwing hoe men zich de extra suppletie van zand ter compensatie van de bodemdaling voorstelt en hoeveel extra suppletiezand nodig is om de bodemdaling te compenseren.

Natuur

Beschrijf de mogelijke effecten op kwalificerende habitats en soorten van hydrodynamische en morfodynamische veranderingen als gevolg van de bodemdaling. Onderscheid daarbij het vaste land, het wad (platen en geulen), de vooroevers, de kwelders en het Lauwersmeer. Presenteer in het MER de passende beoordeling voor de activiteit (art. 6 lid 3 van de Habitatrictlijn), waarbij met name ook moet worden aangegeven welke instandhoudingsdoelstellingen zijn gehanteerd.

Monitoring

Geef in het MER aan hoe de monitoring organisatorisch wordt opgezet, inclusief een uitgewerkt voorstel voor de kwaliteitsborging en op welke wijze deze

⁶ Zie *Brief ministers VROM, EZ en LNV nr. 29 684* (28 juni 2004). Dit is de kabinetsreactie op het eindrapport *Ruimte voor de Wadden* (maart 2004) van de Adviesgroep Waddenzeebeleid (Commissie Meijer) en het is in feite de aanzet tot aanpassing van de PKB van een voorgaand kabinet.

monitoring informatie zal opleveren voor toepassing van het 'hand aan de kraan'-principe.

Presenteer in het MER de inhoudelijke aanpak van de monitoring:

- welke abiotische parameters (sedimentbalans, erosie e.d.) resp. biotische parameters;
- betreft het metingen of afleiding uit andere parameters;
- met welke frequentie en op welke schaal worden metingen verricht.

Geef aan welke maatregelen getroffen zullen worden indien de grenzen – zoals vastgelegd in de vergunning(en) – overschreden worden en hoe snel op ongewenste ontwikkelingen kan worden geanticipeerd of gereageerd. Geef een indicatie van het najleffect in omvang en tijdsduur, met andere woorden wat de extra schade is vanaf het moment van ingrijpen tot de beëindiging van deze schade.

Samenvatting

Presenteer een zelfstandig leesbare samenvatting die duidelijk is voor burgers en geschikt is voor de bestuurlijke besluitvorming.

3. ACHTERGRONDEN, KADER EN BESLUITVORMING

3.1 Achtergronden

De achtergronden voor de gaswinning vanuit de gasvelden zijn in de paragrafen 2.1 en 2.2 van de startnotitie voldoende helder aangegeven. Dit kan in het MER worden overgenomen.

3.2 Kader en besluitvorming

In de startnotitie wordt op verschillende plaatsen een overzicht geboden van de beleidsmatige, procedurele en juridische kaders voor het voornemen en welke besluiten door welke overheid nodig zijn voor het voornemen. Daarop heeft de Commissie onderstaande aanvullingen en detailleringen.

3.2.1 PKB en 'hand aan de kraan'

Een belangrijk kader voor de gaswinning is het kabinetsprincipe van 'hand aan de kraan'. Dit principe is aangekondigd in de reactie van het kabinet op het advies van de Adviesgroep Waddenzeebeleid⁷. Hierin geeft het kabinet aan dat er aanleiding is voor aanpassing van de PKB Derde Nota Waddenzee. Voor gaswinning staat er o.a. dat het moratorium dat in een eerdere PKB is geopperd niet realiseerbaar is omdat de mijnbouwmaatschappijen deze vrijwillige afspraak afwijzen, maar ook dat het kabinet van mening is dat een moratorium ecologisch niet nodig en economisch niet wenselijk is. Gaswinning binnen strikte randvoorwaarden zonder schade voor natuur is de kern van het principe van 'hand aan de kraan' en dit zal – blijkens de kabinetsreactie – nog nader worden uitgewerkt. Bijvoorbeeld in het winningsplan en in het meetplan, dat door de Mijnbouwwet wordt voorgeschreven. Deze plannen worden

⁷ Zie *Brief ministers VROM, EZ en LNV*, Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 29 684 nr. 1 (28 juni 2004) (zie ook bijlage 1 in de startnotitie) resp. *Ruimte voor de Wadden* (Adviesgroep Waddenzeebeleid, maart 2004).

dan gehanteerd als middel om de winning te sturen en grenzen te stellen aan de bodemdaling en/of schade aan de natuur.

Naar de mening van de Commissie is:

- de overheid verantwoordelijk voor het vastleggen, de controle en de handhaving van de grenzen (concretisering 'hand aan de kraan'-principe);
- de initiatiefnemer verantwoordelijk voor het tijdig aanleveren van de noodzakelijke informatie om het de overheid mogelijk te maken om de grenzen vast te leggen, te controleren en te handhaven⁸.

Geef in het MER de meest actuele stand van zaken over het 'hand aan de kraan'-principe. Hierbij is vooral van belang welke concrete grenzen gesteld worden met betrekking tot toelaatbare effecten van gaswinning. Indien het 'hand aan de kraan'-principe nog niet is geconcretiseerd ten tijde van het MER, dan dient aangegeven te worden in welk besluit dat zal worden geregeld (PKB, milieuvergunning, Natuurbeschermingswet-vergunning en/of een ander besluit), welke overheidsinstantie dat besluit neemt en welke overheidsinstantie verantwoordelijk is voor het naleven ervan.

3.2.2 **Natuurbeschermingswetgeving⁹**

Juridisch en procedureel

Houd in het MER rekening met de implementatie van de gebiedsbescherming van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de Natuurbeschermingswet (Nbw) 1998. Deze wet wordt waarschijnlijk medio 2005 van kracht. Geef aan welke juridische en procedurele consequenties dit heeft voor de activiteit¹⁰.

Gebiedsbescherming

Presenteer in het MER:

- op kaart waar beschermde habitattypen van de Habitatrichtlijn (bijlage 1) liggen. Geef aan of zich hieronder prioritaire habitattypen bevinden en vermeld of dit procedurele consequenties heeft¹¹;
- de kwalificerende en overige relevante soorten¹² waarvan beoordeeld zal moeten worden of deze beïnvloed worden door het voornemen. Geef aan welke randvoorwaarden hiervoor gelden en welke procedurele consequenties deze kunnen hebben;
- waar gebieden van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) liggen in een voldoende ruim beïnvloedingsgebied¹³.

Soortenbescherming

Op grond van de Flora- en faunawet (Ffw) is een groot aantal dier- en plantensoorten in het aandachtsgebied beschermd. Voor een aantal activiteiten zal een ontheffing op grond van artikel 75 van de Ffw moeten worden aange-

⁸ In hoofdstuk 6 van dit advies staan nadere richtlijnen voor de technische uitwerking van het 'hand aan de kraan'-principe, die naar de mening van de Commissie in het MER helder moeten worden weergegeven.

⁹ In bijlage 5 van dit advies wordt een uitgebreid overzicht gegeven van de natuurbeschermingswetgeving die naar inschatting van de Commissie relevant is voor het voornemen.

¹⁰ Zo is onder de Nbw 1998 een vergunning nodig voor handelingen die mogelijk schadelijk zijn. De rol van bevoegd gezag gaat onder de Nbw van het Rijk naar de provincies, tenzij anders wordt geregeld bij Algemene Maatregel van Bestuur (Nbw: art. 19d lid 3)

¹¹ Het kan dan noodzakelijk zijn dat de Europese Commissie om advies wordt gevraagd, namelijk indien er mogelijk schadelijke gevolgen zijn voor dit habitatype maar de activiteit toch, onder toepassing van art. 6 lid 4 Habitatrichtlijn, doorgang vindt.

¹² Zoals genoemd in de aanwijzingsbesluiten.

¹³ Vanwege de externe werking van de natuurbeschermingswetgeving kan ook gebied buiten de bodemdalingschotel daarbij worden betrokken.

vraagd. Uit de startnotitie (blz. 38) valt op te maken dat deze ontheffingaanvraag gerelateerd wordt aan de gastransportleidingen. De Commissie adviseert echter ook alle andere versturende werkzaamheden hierbij te betrekken in gebieden waar beschermde soorten voorkomen.

Passende beoordeling

De passage in de startnotitie (blz. 37) dat aandacht zal worden besteed aan het afwegingskader zoals aangegeven in de Vogel- en Habitatrichtlijn impliceert dat een passende beoordeling deel zal uitmaken van het MER. Een passende beoordeling vereist gedetailleerde en best beschikbare wetenschappelijke informatie over de in stand te houden kenmerken en over de wijze waarop effecten op elk van de in het geding zijnde habitattypen en soorten worden beoordeeld (significantie, instandhoudingsdoelstellingen e.d.).

Voor een passende beoordeling moet getoetst worden aan de instandhoudingsdoelstellingen. Presenteer daarom in het MER welke instandhoudingsdoelstellingen gelden per gebied dat mogelijk beïnvloed wordt door het voornemen¹⁴.

Omdat de instandhoudingsdoelstellingen ten tijde van de advisering voor de richtlijnen voor het MER nog niet vastgesteld zijn en bovendien niet duidelijk is of deze tijdig beschikbaar zullen zijn voor het MER, dient in het MER verantwoord te worden hoe hiermee in procedurele zin is omgegaan¹⁵.

3.2.3 Overige

In aanvulling op bovenstaande en op de kaders die in hoofdstuk 6 van de startnotitie zijn behandeld is in de inspraak gewezen op andere kaders. De Commissie raadt aan in het MER aan te geven of deze inderdaad kaderstellend zijn voor het voornemen en – zo ja – op welke wijze¹⁶.

4. ALTERNATIEVEN

4.1 Alternatieven

De Commissie maakt uit de beschrijvingen in de startnotitie op dat er technisch slechts beperkt ruimte is voor variatie. De grootste zinvolle variatie is – afgezien van de snelheid van winning (die een relatie heeft met het ‘hand aan de kraan’-principe) – nog mogelijk in:

- tijd: in welke perioden van het jaar boren, graven, afblazen/affakkelen e.d.;
- tracés voor de gastransportleidingen.

¹⁴ De Habitatrichtlijn verplicht lidstaten van de Europese Gemeenschap instandhoudingsdoelstellingen te formuleren. Het ministerie van LNV formuleert deze momenteel.

¹⁵ In hoofdstuk 5 van dit advies wordt ingegaan op de beschrijving van de ecologische effecten, die volgens de Commissie zoveel mogelijk zou moeten aansluiten bij de vereisten van de passende beoordeling.

¹⁶ Het gaat om de volgende kaders (tussen haakjes naam insprekende instantie of organisatie, zie bijlage 4 van dit advies): POP (GS Groningen), gemeentelijke plannen/visies (gemeente De Marne), Structuurschema Buisleidingen (VROM-inspectie), watervisie Lauwersmeer (LNV), vigerend Beheersplan Waddenzee (Waddenvereniging), ontheffing passeren waterkeringen (Wetterskip Fryslân en Waterschap Noorderzijlvest), watertoets (Rijkswaterstaat).

4.2 Meest milieuvriendelijk alternatief

Presenteer in het MER het meest milieuvriendelijk alternatief (MMA). Dit dient te zijn gebaseerd op het beperken van negatieve effecten naar de omgeving, bijvoorbeeld door:

- werkzaamheden in gevoelige perioden te beperken. Denk aan: graven net na het broedseizoen en vóórdat de pleisterende watervogels en steltlopers arriveren, affakkelen in de voor vogels en vleermuizen minst kwetsbare periode;
- mitigerende maatregelen te treffen. Denk aan: geluidswerende voorzieningen tijdens boringen en het toepassen van thermische incinerators in plaats van conventioneel affakkelen;
- een tracé voor de gastransportleidingen dat maximaal rekening houdt met natuurwaarden en het bodemarchief¹⁷.

5. MILIEUASPECTEN

5.1 Studiegebied: voorgestelde aandachtsgebied uitbreiden

In de startnotitie wordt een aandachtsgebied gepresenteerd. Als leidraad voor dit gebied wordt de verwachte bodemdaling gehanteerd van de zeven gasvelden tezamen.

Dit aandachtsgebied dient om verschillende redenen te worden uitgebreid om te kunnen dienen als studiegebied in het MER:

- De bodemdaling zal worden aangevuld door sediment uit de Noordzee, dus vanaf de zeezijde (kust en vooroevers) van de Waddeneilanden. De kustsuppleties, die Rijkswaterstaat daar nu uitvoert om de kustlijn te fixeren, zullen daardoor moeten worden geïntensiveerd¹⁸. De zeezijde van de Waddeneilanden dient onderdeel te zijn van het studiegebied om de mogelijke effecten van extra zandsuppletie aldaar te kunnen beschrijven in het MER¹⁹.
- In het Lauwersmeer zal de bodemdaling kunnen leiden tot wijziging van de waterhuishouding en de daaraan gerelateerde flora en fauna. Deze verandering zal niet beperkt blijven tot die gebiedsdelen die zullen dalen. Omdat het gehele gebied één waterstaatkundige en waterhuishoudkundige eenheid vormt, strekken de gevolgen verder. Mede omdat getoetst zal moeten worden aan de instandhoudingsdoelstelling voor de gehele Speciale Beschermingszone Lauwersmeer, dient het gehele gebied onderdeel te zijn van het studiegebied in het MER²⁰.
- Ook in de gebieden 'op land' ten oosten en ten westen van het Lauwersmeergebied kan de waterhuishouding wijzigen, hetgeen invloed kan hebben op het waterkwantiteitsbeheer. Ook bestaat er kans op toename van verzilting tengevolge van zoute kwel²¹. Het ligt voor de hand het studiegebied met deze gebieden uit te breiden. De omvang van deze uitbrei-

¹⁷ Zie de inspraakreactie van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (bijlage 4: nr. 5).

¹⁸ Tijdens het locatiebezoek heeft de initiatiefnemer laten weten dat rekening zal worden gehouden met de extra suppleties en dat daarover nadere afspraken worden gemaakt met Rijkswaterstaat.

¹⁹ Zie ook de inspraakreacties van W. Jonker-ter Veld en van de Waddenvereniging (bijlage 4: nrs. 7 en 13), die daarop wijzen.

²⁰ Zie ook de inspraakreactie van de gemeente De Marne (bijlage 4: nr. 10), die wijst op de boezemfunctie van het gehele Lauwersmeer.

²¹ Zie de reactie van Wetterskip Fryslân (bijlage 4: nr. 14).

ding dient logisch aan te sluiten op het waterbeheer, dus dient dit bij voorkeur in overleg met de waterbeheerders bepaald te worden.

- De directe omgeving van het tracé van de nieuwe gastransportleiding van Vierhuizen naar de gasbehandelingsinstallatie Munnekezijl valt geheel buiten het genoemde aandachtsgebied. Omdat daar door aanleg van de leiding effecten kunnen optreden en er een veiligheidscontour zal gelden bij gebruik van de leiding, dient de omgeving van dit tracé onderdeel te zijn van het studiegebied in het MER.
- De duinen en natte duinvalleien van Schiermonnikoog zouden effecten kunnen ondervinden van de gaswinning, bijvoorbeeld als (zelfs beperkte) bodemdaling verschuiving van de waterscheiding veroorzaakt²². Aangezien de duinvalleien op Oost-Ameland een ander geohydrologisch karakter kunnen hebben dan de grondwaterafhankelijke duinvalleien op Schiermonnikoog (de duinvalleivegetaties in het Kapenglop zijn bijvoorbeeld afhankelijk van het doorstroom principe), kan naar de mening van de Commissie niet worden volstaan met 'extrapolatie' vanuit de jarenlange metingen en observaties op Oost-Ameland (gaswinning Noordzeezijde Ameland).

5.2 Referentie

Het niet uitvoeren van het initiatief (het nulalternatief of – met andere woorden – de autonome ontwikkeling) kan dienen als referentie. Met name de sedimentbalans en de natuurwaarden verdienen bij de beschrijving van deze referentie nadrukkelijk aandacht.

5.2.1 Sedimentbalans en kustsuppleties

De startnotitie beschrijft de methodiek om de plaats en de omvang van de bodemdaling, als gevolg van de gaswinning, vast te stellen alsmede het effect op de sedimentatiesnelheden in het gehele kombergingsgebied. Dit zal in het MER worden opgenomen.

Geef in het MER een overzichtelijke nauwkeurighedsbeschouwing van de modelresultaten en van de geobserveerde erosie- en sedimentatiegegevens. Confronteer de modelresultaten met de geobserveerde erosie- en sedimentatiesnelheden. Leg uit, wat de relevantie is van het modelonderzoek in dit verband. Geef aandacht aan de interferentie met de zeespiegelstijging.

Presenteer de huidige omvang van kustsuppleties en hoe dit plaatsvindt (herkomst materiaal, suppletielocaties, tijdstip en wijze van aanbrengen, frequentie).

5.2.2 Natuur

Algemeen

De functionele samenhang tussen biotische en abiotische parameters (geologie, waterhuishouding en bodem) dient te worden beschreven. Dit leidt tot een systeembeschrijving die het fundament vormt voor de ecologische effectvoorspelling. Ga daarbij in op bestaande en potentiële natuurwaarden.

²² Zie ook de reactie van het Nationaal Park Schiermonnikoog (bijlage 4: nr. 11), dat pleit voor uitbreiding van het studiegebied op Schiermonnikoog.

Beschermde habitattypen

Beschrijf alle habitattypen op grond waarvan delen van het studiegebied zijn aangewezen onder de Habitatrictlijn. Presenteer voorkomen, arealen en de huidige staat. Geef aan welke instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitattypen gelden.

Voor de habitattypen dienen ook de kenmerkende en onderscheidende plantengemeenschappen en overige relevante soorten te worden beschreven.

Kwalificerende en overige relevante soorten van de Vogelrichtlijngebieden

Beschrijf het voorkomen van de vogelsoorten op grond waarvan delen van het studiegebied zijn aangewezen of begrensd onder de Vogelrichtlijn. Deze beschrijving dient kwantitatief en ruimtelijk te zijn. Vermeld de verschillende typen gebruik (broeden, foerageren, hoogwatervluchtplaats, slapen, ruien) daar deze informatie nodig is om te beoordelen of de staat van instandhouding in het geding kan zijn.

Daar de instandhoudingsdoelstellingen voor de betreffende Natura 2000-gebieden ten tijde van het opstellen van het MER mogelijk nog niet kwantitatief zijn ingevuld, kunnen de aantallen worden gebruikt zoals gehanteerd bij de aanwijzingsbesluiten. Houd er rekening mee dat de definitieve instandhoudingsdoelstellingen uit kunnen gaan van in stand houden, maar ook van verbetering ten opzichte van de situatie op grond van de aanwijzing. Onderscheid in ieder geval de aantallen waarop de aanwijzingsbesluiten zijn gebaseerd en de actuele situatie.

Kwalificerende en overige relevante soorten van het Habitatrictlijngebied

Vermeld de aanwezigheid van gewone zeehond, grijze zeehond, fint, zeeprrik en rivierprrik in kwantitatieve en ruimtelijke zin. Beschrijf de functie van het gebied voor genoemde soorten en geef aan wat de ecologische vereisten zijn.

Vegetatie Lauwersmeer

Voor de beschrijving van de vegetatie in het Lauwersmeergebied (niet beschermd op grond van de Habitatrictlijn) dient het voorkomen en verspreiding van doeltypen en doelsoorten van het natuurbeleid in het MER te worden aangegeven.

5.2.3

Waterhuishouding

In de startnotitie wordt weinig aandacht geschonken aan de waterhuishouding in relatie tot de bodemdaling. Mogelijk kunnen door de optredende bodemdaling in het Lauwersmeer, op het vasteland en op Schiermonnikoog effecten op de waterhuishouding optreden. Beschrijf – indien nodig kwantitatief – voor deze deelgebieden van het studiegebied:

- grondwaterstanden, grondwaterstroming, kwel/infiltratie en verzilting;
- de zoet-zoutgradiënten op de kwelders en op de overgang tussen water en platen en in het Lauwersmeer;
- het oppervlaktewater- en afwateringssysteem (gemalen, sluisen) en waterberging;
- de zeewaterkeringen in relatie tot andere buitendijkse kwelders en zandbanken, uit oogpunt van veiligheid²³.

²³ Zie ook de inspraakreacties van GS van Groningen en van Wetterskip Fryslân (bijlage 4: nrs. 9 en 14), die daarop wijzen.

5.2.4 Overige gebruiksfuncties

Presenteer in kwalitatieve zin de gebruiksfuncties die de verschillende deelgebieden binnen het studiegebied nu hebben.

5.3 Effecten door het initiatief

De beschrijving van de milieueffecten tengevolge van het initiatief – zoals in de volgende paragrafen gepresenteerd – geldt als aanvulling of ter detaillering van de voorgestelde effectbeschrijving in de startnotitie.

5.3.1 Sedimentbalans en kustsuppleties

Presenteer in het MER:

- de duur, het verloop en de locaties van de te verwachten bodemdaling op het vaste land, op het wad (platen en geulen), in de kwelders en in het Lauwersmeer als gevolg van het initiatief. Ga daarbij ook in op eventuele cumulatie met andere gaswinningen (Ameland, Anjum, mogelijk zelfs het Groninger veld);
- de duur, het verloop en de locaties van de sedimentatie op het wad (platen en geulen) en in de kwelders. Presenteer in een kwalitatieve beschouwing of de sedimentsamenstelling en het slibgehalte ervan af zal wijken van de huidige samenstelling;
- een beschouwing hoe men zich de extra suppletie van zand ter compensatie van de bodemdaling voorstelt en hoeveel extra suppletiezand nodig is om de bodemdaling te compenseren.

5.3.2 Natuur

Effecten op natuur kunnen zich met name doen gelden door veranderingen in de hydrodynamiek, veranderingen in de morfodynamiek, bodemdaling, bodemvorming, verhoging van grondwaterstanden, verhoging van inundatiefrequentie en -duur, veranderingen in grondwaterstroombanen/kwel, wijziging van zoet-zout gradiënten en opbouw van organische stof in relatie tot basenvoorziening in duinvallei(achtige) situaties²⁴.

Habitattypen

Geef aan wat de (indirecte) effecten van de gaswinning kunnen zijn op de habitattypen ten behoeve waarvan delen van het studiegebied zijn aangewezen onder de Habitatrictlijn.

Vogelrichtlijngebieden

Geef aan wat de (indirecte) effecten van de gaswinning kunnen zijn op de vogelsoorten (kwalificerende en begrenzingsoorten). Denk daarbij aan effecten op de foerageercondities van wadvogels en veranderingen in het voorkomen van bodemorganismen die een belangrijke voedselbron voor de relevante vogelsoorten vormen.

Voor het Lauwersmeer zijn vooral de gevolgen van bodemdaling van belang. Dit kan nadelig zijn voor moerasvogels, broedvogels van droogvallende platen

²⁴ Dit kan bijvoorbeeld leiden tot een andere opbouw en chemische samenstelling van organische stof. Organische stof vormt in de wortelzone van duinvallei(achtige) vegetaties een belangrijke sturende factor in de basenvoorziening.

(Bontbek- en Strandplevier) en voor roofvogels en uilen die op (droogteminnende) veldmuizen zijn aangewezen²⁵. Breng de mogelijke effecten van bodemdaling in beeld voor de vogelsoorten op grond waarvan het gebied is aangewezen of begrensd als Speciale Beschermingszone. Vermeld of significante effecten te verwachten zijn op grond van de Habitatrictlijn of de Natuurbeschermingswet.

Habitatrictlijngebied Waddenzee

Geef aan wat de (indirecte) effecten van de gaswinning kunnen zijn voor de gewone en grijze zeehond, fint, zeeprik en rivierprik.

Overige soorten

Ga na of er andere beschermde soorten zijn, voor zover niet genoemd in relatie tot gebiedsbescherming, waarvan de gaswinning afbreuk kan doen aan de gunstige staat van instandhouding

Vegetatie Lauwersmeer

Geef aan wat de (indirecte) effecten van de gaswinning kunnen zijn op de flora en de vegetatietypen in het Lauwersmeergebied.

Vereisten Habitatrictlijn

Indien onzekerheid bestaat of schadelijke gevolgen zullen uitblijven, dient te worden aangegeven welke dwingende redenen van groot openbaar belang in het geding zijn, als er geen alternatieven zijn om deze doelstelling te realiseren, en op welke wijze compenserende maatregelen worden getroffen.

5.3.3 Waterhuishouding

Presenteer in het MER de effecten van gaswinning op de waterhuishouding:

- in het Lauwersmeergebied;
- in logische waterstaatkundige deelgebieden ten westen en ten oosten van het Lauwersmeergebied en op Schiermonnikoog. Geef aan of de verzilting toe zal nemen en, zo ja, binnen welk gebied en in welke mate.

Ga in op een eventuele risicovergroting die door bodemdaling optreedt bij de kustverdediging en welke maatregelen moeten worden getroffen om eventuele vergroting van de risico's te voorkomen.

5.3.4 Overige aspecten

Andere gebruiksfuncties

Geef aan wat de effecten kunnen zijn op recreatie, wonen, visserij e.d. Denk daarbij met name aan verstoring en aan het wijzigen van condities (visserij).

Externe veiligheid

Geef op kaart duidelijk aan waar de gastransportleidingen lopen. Beschrijf kwalitatief de eventuele risico's, met name in geval leidingen waterkerende dijken kruisen. Presenteer de risicocontouren (plaatsgebonden risico) op kaart en het groepsrisico.

²⁵ Zie ook het rapport Ecologische effecten van bodemdaling in het Lauwersmeer (Heidemij, 1995).

6. MONITORING EN AANPAK ‘HAND AAN DE KRAAN’

Geef in het MER aan hoe de monitoring organisatorisch wordt opgezet²⁶, inclusief een uitgewerkt voorstel voor de kwaliteitsborging en op welke wijze deze monitoring informatie zal opleveren voor toepassing van het ‘hand aan de kraan’-principe.

Presenteer in het MER de inhoudelijke aanpak van de monitoring volgens het meetplan, het winningsplan en het monitoringsplan. Geef aan welke abiotische parameters (sedimentbalans, erosie e.d.) worden gemonitord, en welke worden afgeleid uit andere parameters. Geef aan welke biotische parameters daadwerkelijk worden gemonitord, en welke worden afgeleid uit andere parameters. Geef bij afgeleide metingen aan, waarop de veronderstelde relatie tussen werkelijke en afgeleide waarden gebaseerd is. Geef van beide typen parameters aan op welke ruimtelijke (binnen en buiten het aandachtsgebied, aantal meetstations, al dan niet gestratificeerde opzet) en temporele (duur, frequentie) schaal de metingen zullen worden verricht of waarnemingen worden gedaan. Geef aan op welke wijze deze informatie voortvloeiend uit de metingen wordt overhandigd aan de overheid, en wat de verwachte tijdsduur is tussen het moment van meten en het aanleveren van de relevante gegevens aan de overheid.

Geef aan welke maatregelen getroffen zullen worden indien de grenzen overschreden worden. Geef een indicatie van het najleffect in omvang en tijdsduur, met andere woorden wat de extra schade is vanaf het moment van ingrijpen tot de daadwerkelijk beëindiging van deze schade.

7. OVERIGE

Voor de onderdelen ‘vergelijking van alternatieven’, ‘leemten in milieu-informatie’ en ‘samenvatting van het MER’ heeft de Commissie geen aanbevelingen naast de wettelijke voorschriften.

²⁶ De monitoring bij de gaswinning ten noorden van Ameland bijvoorbeeld gebeurt door een projectorganisatie waarbij de NAM het secretariaat voert en waarbij een Commissie Monitoring Bodemdaling is samengesteld uit medewerkers van enkele onderzoeksinstituten, universiteiten, overheden en de exploitant.

BIJLAGEN

bij het advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Aardgaswinning Waddenzeegebied vanaf locaties Moddergat,
Lauwersoog en Vierhuizen

(bijlagen 1 t/m 5)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 14 februari 2005 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

		Ministerie van Economische Zaken											
Aan Commissie voor de milieueffectrapportage t.a.v. drs. S.A.A. Morel Postbus 2345 3500 GH UTRECHT		<table border="1"><tr><td></td><td>Commissie voor de milieueffectrapportage</td></tr><tr><td>ingekomen :</td><td>22 FEB. 2005</td></tr><tr><td>nummer</td><td></td></tr><tr><td>dossier</td><td>1510-04</td></tr><tr><td>kopie naar :</td><td>Do</td></tr></table>			Commissie voor de milieueffectrapportage	ingekomen :	22 FEB. 2005	nummer		dossier	1510-04	kopie naar :	Do
	Commissie voor de milieueffectrapportage												
ingekomen :	22 FEB. 2005												
nummer													
dossier	1510-04												
kopie naar :	Do												
Datum 14 FEB 2005	Uw kenmerk	Ons kenmerk E/EP/UM/ 5007447	Bijlage(n) 2 (8x)										
Onderwerp Aanbieding Startnotitie MER: "Aardgaswinning vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen" (NAM) "													
Geachte heer Morel,													
<p>Hierbij deel ik u mede dat de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V., kantoor houdende aan de Schepersmaat 2, te Assen, een milieueffectrapport (MER) zal opstellen betreffende de winning van aardgas vanaf drie bestaande locaties in het gebied van de winningsvergunningen "Noord-Friesland", "Groningen" en "De Marne".</p> <p>Op 04-02-2005 heeft de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. bij mij ingediend de Startnotitie: "Aardgaswinning vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog, Vierhuizen".</p> <p>Ik doe u hierbij een 8-tal exemplaren van de Startnotitie toekomen.</p> <p>Gaarne verzoek ik u om mij, vóór 28-04-2005 advies uit te brengen ten behoeve van de door mij vast te stellen Richtlijnen voor de inhoud van het MER.</p> <p>Voor informatie ten aanzien van ter inzage legging, de mogelijkheid tot het indienen van inspraakreacties en adviezen verwijs ik naar de tekst van de kennisgeving (bijlage).</p> <p>De kennisgeving zal op 23-02-2005 worden gepubliceerd in de Staatscourant, de Leeuwarder Courant, het Friesch Dagblad, het Nieuwsblad van het Noorden, de Nieuwe Dokkumer Courant, de Ommelander Courant, het Nieuwsblad voor NO Friesland, het Amelands Gemeentelijk Infoblad en de Dorpsbode (Schiermonnikoog).</p>													
Bezoekadres Bezuidenhoutseweg 6		Doorkiesnummer (070) 379 79 99	Telefax (070) 379 63 58										
Hoofdkantoor Bezuidenhoutseweg 30 Postbus 20101 2500 EC 's-Gravenhage	Telefoon (070) 379 89 11 Telefax (070) 347 40 81 Email ezpost@minez.nl Website www.minez.nl	Behandeld door Ing. M. Mezger	Verzoeken bij beantwoording van deze brief ons kenmerk te vermelden										

BIJLAGE 2

Kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant nr. 38 d.d. 23 februari 2005

KENNISGEVING

Inspraak met het oog op de Richtlijnen voor het Milieueffectrapport (MER): 'Aardgaswinning vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen'

De Minister van Economische Zaken maakt, als bevoegd gezag, bekend dat de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V., kantoorhoudende aan de Schepersmaat 2 te Assen, is gestart met de voorbereiding van een milieueffectrapport (MER). De Startnotitie milieueffectrapportage is op 04-02-2005 ingediend.

De Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. is voornemens om zeven reeds eerder aangetoonde gasvelden, gelegen onder de Waddenzee in het gebied van de winningsvergunningen 'Noord-Friesland', 'Groningen' en 'De Marne', in productie te nemen vanaf de bestaande locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen. Het gewonnen gas zal, via daartoe nog aan te leggen gastransportleidingen, onbehandeld worden afgevoerd naar de bestaande gasbehandelingsinstallaties te Anjum en Grijskerk.

Voor het oprichten en in werking hebben van een mijnbouwinstallatie (inrichting) ten behoeve van de winning van aardgas is een vergunning ingevolge de Wet milieubeheer van de Minister van Economische Zaken, vereist. Op grond van het Besluit milieueffectrapportage is het opstellen van een MER verplicht. De richtlijnen voor de inhoud van het MER zullen door de Minister van Economische Zaken worden vastgesteld.

Doel van de voorgenomen activiteit

Het op economisch, veilige en milieutechnisch verantwoorde wijze ontginnen van de aangetoonde aardgasvoorkomens.

Aard van de voorgenomen activiteit

De bestaande locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen zullen worden omgevormd tot satellietwinningslocaties. Gastransportleidingen zullen worden aangelegd tussen Moddergat en Anjum, Lauwersoog en Anjum en Vierhuizen en Munnekezijl.

Plaats van de voorgenomen activiteit

De locaties Moddergat en Anjum zijn gelegen in de gemeente Dongeradeel in de provincie Fryslân. De locaties Lauwersoog en Vierhuizen zijn gelegen in de gemeente De Marne in de provincie Groningen. De locatie Munnekezijl is gelegen in de gemeente Kollumerland en Nieuwkruisland in de provincie Fryslân.

Procedure

Uiterlijk binnen dertien weken zal het bevoegd gezag Richtlijnen vaststellen voor de inhoud van het MER. In deze periode is er gelegenheid voor inspraak en worden de wettelijk adviseurs in de gelegenheid gesteld advies uit te brengen.

Informatie ten behoeve van de inspraak

De Startnotitie bevat informatie over het voornemen van de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. De Startnotitie ligt, tijdens werkuren, van 24-02-2005 tot en met 24-03-2005 ter inzage op de volgende locaties:

- Gemeente De Marne, R. Ritzemastraat 2 te Leens;
- Gemeente Dongeradeel, Suupmarkt 2 te Dokkum.

De Startnotitie kan worden aangevraagd bij:

Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V.,
t.a.v. Waddenzee Vergunning Team (EPE-L),
Postbus 28000, 9400 HH ASSEN.
Contactpersoon: J.P. van de Water, tel. 0592 - 36 26 88.

De Startnotitie is ook in te zien op www.nam.nl.

Inspraak

Eenieder heeft de gelegenheid om reacties in te dienen met het oog op de door het bevoegd gezag vast te stellen Richtlijnen voor de inhoud van het MER.

Reacties en adviezen kunnen tot en met 24-03-2005 worden ingediend bij:

Ministerie van Economische Zaken,
Directoraat-Generaal voor Energie,
Directie Energieproductie,
Postbus 20101, 2500 EC DEN HAAG.
Contactpersoon: ing. M. Mezger, tel. 070 - 379 79 99.

Ministerie van Economische Zaken

BIJLAGE 2a

Kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant d.d. 9 maart 2005

Ministerie van Economische Zaken

KENNISGEVING

**Inspraak met het oog op de Richtlijnen voor het Milieueffectrapport (MER):
“Aardgaswinning vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen”.**

Aanvulling op de kennisgeving van 23-02-2005 betreffende inspraak met het oog op de Richtlijnen voor het Milieueffectrapport (MER): “Aardgaswinning vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen” van de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V., te Assen.

De Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. heeft een erratum bij de Startnotitie (MER): “Aardgaswinning vanaf locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen” ingediend.

De Startnotitie en het erratum liggen vanaf heden, tijdens werkuren, tot en met 07-04-2005 ter inzage op de volgende locaties:

- Gemeente De Marne, R. Ritzemastraat 2, te Leens;
- Gemeente Dongeradeel, Suupmarkt 2, te Dokkum.

De Startnotitie en erratum kunnen worden aangevraagd bij:

Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V.
t.a.v. Waddenzee Vergunning Team (EPE-L)
Postbus 28000
9400 HH ASSEN

Contactpersoon: J.P. van de Water (tel. 0592-36 26 88)

De Startnotitie en het erratum zijn ook in te zien op www.nam.nl

Eenieder heeft de gelegenheid om reacties in te dienen met het oog op de door het bevoegd gezag vast te stellen Richtlijnen voor de inhoud van het MER.

Reacties en adviezen kunnen, tot en met 07-04-2005 worden ingediend bij:

Ministerie van Economische Zaken
Directoraat-Generaal voor Energie
Directie Energieproductie
Postbus 20101
2500 EC DEN HAAG

Contactpersoon: Ing. M. Mezger (tel. 070-379 79 99).

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: Nederlandse Aardolie Maatschappij BV

Bevoegd gezag: Minister van Economische Zaken

Besluit: mijnbouwmilieuvergunning ex Wet milieubeheer (art. 8.1)

Categorie Gewijzigd Besluit m.e.r. 1994: C17.2

Activiteit: Winning van aardgas in het Waddenzeegebied uit de zeven velden Moddergat, Nes, Lauwersoog C, Lauwersoog West, Lauwersoog Oost, Vierhuizen Oost en Vierhuizen West. Het gas zal worden gewonnen vanuit de reeds bestaande locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen en zal vandaar met nieuw aan te leggen gasleidingen worden getransporteerd naar de gasbehandelingsinstallaties in Anjum en Munnekezijl.

Procedurele gegevens:

kennisgeving startnotitie: 23 februari 2005

richtlijnenadvies uitgebracht: 28 april 2005

Bijzonderheden: De gaswinning zal leiden tot bodemdaling. Belangrijk is om te weten of dit – in relatie met het hydro- en morfodynamische systeem van het beïnvloedingsgebied – leidt tot aantasting van natuurwaarden en of de winning blijft binnen de grenswaarden van het kabinetsprincipe van ‘hand aan de kraan’.

In haar richtlijnenadvies vraagt de Commissie om in het MER de duur, het verloop en de locaties van de te verwachten bodemdaling op het vaste land, op het wad (platen en geulen), op de kwelders en in het Lauwersmeer weer te geven, alsmede de duur, het verloop en de locaties van de sedimentatie. De mogelijke effecten op kwalificerende habitats en soorten van hydrodynamische en morfodynamische veranderingen moeten worden beschreven. Het MER dient een passende beoordeling te bevatten voor de activiteit. Het MER moet aangeven hoe de monitoring voor toepassing van het ‘hand aan de kraan’-principe organisatorisch en inhoudelijk wordt opgezet en welke maatregelen getroffen zullen worden indien de grenswaarden – zoals vastgelegd in de vergunning(en) – overschreden worden. Ook moet het MER aangeven hoe snel op ongewenste ontwikkelingen kan worden geanticipeerd of gereageerd (naijleffect en extra schade).

Samenstelling van de werkgroep:

dr. ir. G. Blom (voorzitter)

prof.dr. P.L. de Boer

dr. F.H. Everts

dr. ir. C.J.M. Philippart

prof. dr. J.H.J. Terwindt

prof. mr. J. Verschuuren

ing. R.L. Vogel

prof.ir. J.J. van der Vuurst de Vries

Secretaris van de werkgroep: ir. F.D. Dotinga

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	20050301	Gemeente Schiermonnikoog	Schiermonnikoog	20050308
2.	20050307	Ministerie van Defensie Comman- do DienstenCentra	Zwolle	20050308
3.	20050319	Geurt Busser	Warffum	20050322
4.	20050320	Luc Sluimer	Hardinxveld	20050323
5.	20050321	Rijksdienst voor het Oudheidkun- dig Bodemonderzoek	Amersfoort	20050323
6.	20050324	VROM- inspectie regio Noord	Groningen	20050325
7.	2005032	Wietske L. Jonker- Ter Veld	Vries	20050325
8.	20050401	Aafke Taekema	Schiermonnikoog	20050405
9.	20050406	Gedeputeerde Staten van de pro- vincie Groningen	Groningen	20050407
10.	20050406	Gemeente De Marne	Leens	20050407
11.	20050404	Nationaal Park Schiermonnikoog	Leeuwarden	20050407
12.	20050406	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directie Regi- onale Zaken	Groningen	20050407
13.	20050406	Waddenvereniging	Harlingen	20050607
14.	20050407	Wetterskip Fryslân	Leeuwarden	20050407
15.	20050804	Gedeputeerde Staten van Fryslân	Leeuwarden	20050411
16.	20050407	Ministerie van Verkeer en Water- staat Rijkwaterstaat Noord- Hooland	Leeuwarden	20050411
17.	20050414	Waterschap Noorderzijlvest	Groningen	20050415

BIJLAGE 5a GEBIEDSBESCHERMING

Gebiedsbescherming op grond van de nieuwe Natuurbeschermingswet²⁷

De gebiedsbescherming zal vanaf medio 2005 primair geregeld zijn in de nieuwe Natuurbeschermingswet (Nbw). Voor projecten die gevolgen kunnen hebben voor richtlijngebieden (Vogel- en/of Habitatrictlijngebieden) of voor beschermde natuurmonumenten dient vanaf dan een vergunning te worden aangevraagd bij de provincie die verantwoordelijk is voor het desbetreffende natuurgebied.

Beschermde natuurmonumenten zijn/worden aangewezen op grond van artikel 10 Nbw, en richtlijngebieden zijn/worden aangewezen op grond van artikel 10a Nbw.

Indien er sprake is van mogelijke gevolgen voor een beschermd natuurmonument - dit kan ook op grond van externe werking - dan dienen de aspecten zoals genoemd in artikel 16, derde lid, Nbw in de aanvraag besproken te worden:

- 1) Kan het project significante gevolgen hebben voor het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis of voor dieren of planten in dat beschermde natuurmonument. Zo ja:
- 2) Kan met zekerheid worden vastgesteld dat de handelingen voortvloeiend uit het project de natuurlijke kenmerken van het beschermde natuurmonument niet aantasten? Zo niet,
- 3) Zijn er dwingende redenen van groot openbaar belang die noodzaken tot het verlenen van de vergunning?

Indien er sprake is van mogelijke gevolgen voor (een) Vogel- en/of Habitatrictlijngebied(en) – ook eventueel op grond van externe werking - dan dient de volgende informatie, op grond van artikel 19a en volgende Nbw, in het MER te worden opgenomen.

1. Welke instandhoudingsdoelstelling(en) geldt (gelden) voor het desbetreffende richtlijngebied? Op grond van welke natuurlijke habitats (bijlage 1 van de Habitatrictlijn), welke beschermde soorten (bijlage 2 Habitatrictlijn) of welke vanwege de Vogelrichtlijn beschermde soorten heeft het gebied zich gekwalificeerd als speciale beschermingszone. Ook voor overige relevante soorten worden instandhoudingsdoelen vastgesteld.
2. Kan op grond van de m.e.r.-plichtige activiteit, gelet op de instandhoudingsdoelstelling, de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten verslechteren of kan het een verstorend effect hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen? Kan de m.e.r.-plichtige activiteit de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied aantasten?²⁸
3. In het MER moeten de milieugevolgen van de voorgenomen m.e.r.-plichtige activiteit voor het richtlijngebied beschreven worden gelet op de instandhoudingsdoelstelling.²⁹
4. Kan er sprake zijn van significante gevolgen met betrekking tot de in dat richtlijngebied beschermde habitats en/of soorten ten gevolge van de voorgenomen activiteit afzonderlijk of in samenhang met andere plannen

²⁷ Voor een korte toelichting: www.minlnv.nl/natura2000. Voor de gehele tekst en bijlagen zie: www.europa.eu.int/comm/environment/nature/legis.htm

²⁸ Artikel 19d, eerste lid, Nbw.

²⁹ Artikel 19e, onder a, Nbw.

of projecten (cumulatie)? Zo ja (ook bij redelijke twijfel), dan moet er een passende beoordeling worden gemaakt.³⁰

5. Indien er een passende beoordeling gemaakt moet worden, dan kan deze in het MER worden opgenomen.³¹
6. Men dient zich ervan te verzekeren, op grond van de passende beoordeling, dat de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied niet zullen worden aangetast.³²
7. Wanneer de passende beoordeling leidt tot de conclusie dat er, ondanks mitigerende maatregelen, sprake kan zijn van aantasting van de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied, dan dient er aan de volgende aspecten aandacht besteed te worden:
 - zijn er alternatieve oplossingen (met inbegrip van mitigerende maatregelen), waardoor er geen significante gevolgen voor het beschermde gebied optreden,
 - of zijn er dwingende redenen van groot openbaar belang waarom het project toch gerealiseerd moet worden?³³
 - indien het project toch in of nabij een beschermd gebied moet plaatsvinden om dwingende redenen van groot openbaar belang en mitigerende maatregelen onvoldoende oplossing zullen bieden voor de mogelijke significante gevolgen, welke compenserende maatregelen zullen dan getroffen worden om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft?

Eisen aan compensatie op grond van richtlijngebieden

Alle hierna genoemde aspecten zijn op grond van ideeën van deskundigen tot stand gekomen. Ze komen niet rechtstreeks uit de jurisprudentie.

1. Geen netto verlies aan waarden wat betreft areaal en kwaliteit (kwantitatieve en kwalitatieve eisen). *Dat wil dus zeggen dat de staat van instandhouding van beschermde habitats en soorten na compensatie gelijk dient te zijn aan de situatie voor de ingreep;*
2. Compensatie dient nabij het getroffen gebied plaats te vinden (*of binnen het ecologische netwerk van de soort*) onder de voorwaarde dat er een duurzame situatie ontstaat (nabijheidbeginsel);
3. De algehele samenhang van Natura 2000 dient gewaarborgd te worden (instandhoudingdoelstelling): daarom kan er nooit financieel worden gecompenseerd.
4. Zowel feitelijk, financieel als bestuurlijk: compensatie tijdig regelen. *Omdat gedurende de ingreep de kans op overleven vermindert, dient de compensatie voor de ingreep plaats te vinden en moet de compensatie door het te nemen besluit ook gegarandeerd worden.*

Het beginsel dat compensatie nabij het verloren gebied moet worden gerealiseerd **kan** ruimer worden ingevuld. Compensatie moet daar worden gerealiseerd waar het optimaal bijdraagt aan het instandhouden van (een) populatie(s). Het merendeel van de populaties van diersoorten in Nederland leeft in een netwerk van grotere en kleinere gebieden die met elkaar zijn verbonden in een zogenaamde netwerkpopulatie. Dit betekent dat uitbreiding van een klein gebied of verbetering van de ecologische verbindingen tussen de gebieden wel

³⁰ Artikel 19f, eerste lid, Nbw.

³¹ Artikel 19f, tweede lid, Nbw.

³² Artikel 19g, eerste lid, Nbw.

³³ Dwingende reden van groot openbaar belang (art. 6 Habitatrictlijn) met inbegrip van redenen van sociale of economische aard (zie artikel 19g, tweede lid, Nbw). Maar in geval van prioritaire habitats of prioritaire soorten zijn de argumenten beperkt tot die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid, of met voor het milieu wezenlijk gunstige effecten dan wel, na advies van de Europese Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang (zie artikel 19g, derde lid, Nbw).

eens meer kan bijdragen aan het doel van compensatie dan uitbreiding van een groter gebied. In het MER kunnen dus meer locatiealternatieven voor compensatie in beschouwing worden genomen.

Aanvullende informatie voor een passende beoordeling op grond van de Vogelrichtlijn (VR)

Algemeen

De aangewezen VR-gebieden en aanwijzingsbesluiten zijn te vinden op de website van het Ministerie van LNV: www.minlnv.nl/thema/groen/natuur. De kaarten (bijlage 2) geven een landelijk overzicht maar zijn niet bruikbaar voor de precieze begrenzing. Deze is wel digitaal beschikbaar (shape-files) bij de directie Kennis LNV (0318-822500). VR-gebieden zijn aangewezen op grond van twee hoofdgroepen. *Broedvogels*: het landelijk belang voor soorten die genoemd zijn in Bijlage I van de Vogelrichtlijn (vijf beste broedgebieden gerangschikt naar procentueel aandeel in de landelijke populatiegrootte). *Waternvogels*: trekkende watervogels wanneer zich tenminste 1% van de biogeografische populatie in een gebied ophoudt. Artikel 4, lid 4 verplicht tot het nemen van passende maatregelen ter voorkoming van verslechtering van de leefgebieden van de soorten waarvoor een VR-gebied is aangewezen, de 'kwalificerende soorten'³⁴. Per VR-gebied zijn voor de vaststelling van de begrenzing daarnaast ook gegevens van 'begrenzingsoorten' meegewogen³⁵, die waarschijnlijk onder hetzelfde beschermingsregime vallen.

Milieugevolgen

Voor elke kwalificerende soort en overige relevante soort moet worden aangegeven:

- verandering in het aantal paren en/of individuen;
- verandering in het oppervlakte leefgebied, wanneer relevant aangeven per functie (broeden, foerageren, slapen);
- in hoeverre sprake is van *significante gevolgen* tijdens en na de ingreep.

Let op de kwalificerende soorten zijn niet altijd doelsoorten! Maar dienen dus wel in de effectbeschrijving te worden opgenomen.

Het wel of niet optreden van significante gevolgen is dé cruciale discussie bij de beoordeling van milieugevolgen in of nabij VR-gebieden. Dit zijn de effecten die de instandhoudingdoelstelling aantasten van de soorten waarvoor een VR-gebied is aangewezen. Het vaststellen en beoordelen daarvan vergt veel kennis van de ecologie van de betreffende soort(en). De volgende toetsonderwerpen bieden daarbij houvast³⁶:

- habitatkeus van de betreffende soort(en);
- voedsleecologie (bijvoorbeeld betekenis van kleine dierlijke bodemorganismen voor steltlopers);
- functie van het gebied voor de betreffende soort(en);
- verstorings- en vluchtafstanden;
- aantallen en zo nauwkeurig mogelijke verspreiding (bijv. broed- en slaappleatsen);
- wijze van verstoring (bijv. lichthinder op nachttactieve watervogels, grondwater-onttrekking op moerasvogels);
- relatie met andere initiatieven die effect hebben op het gebied (cumulatie).

³⁴ Zie nota van Antwoord Vogelrichtlijn, deel 1, Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij, 23-2-2000.

³⁵ Zie nota van Antwoord Vogelrichtlijn, deel 1, Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij, 23-2-2000.

³⁶ Aangevuld naar "Wie is er bang voor de Korenwolf? Bestuurlijk juridische Kaderreeks 2003, uitgave Rijkswaterstaat

Elke ingreep dient in combinatie met andere activiteiten (cumulatie) te worden getoetst. Dat geldt ook voor kleine projecten die op zichzelf niet tot significante gevolgen leiden maar door cumulatie wel in significante gevolgen kunnen resulteren. De initiatiefnemer dient wanneer verschillende concrete plannen in/langs een VR-gebied spelen aan te tonen dat ook door cumulatie er geen significante gevolgen aan de orde zijn.

Gebiedsbescherming volgens het Structuurschema Groene Ruimte (SGR) en de Nota *Natuur voor Mensen Mensen voor Natuur*

Indien de EHS wordt beïnvloed door de voorgenomen activiteit of de alternatieven zal duidelijk moeten worden of er sprake is van bruto of netto EHS. Bruto EHS is nog niet begrensd en netto EHS is al wel begrensd. De provincie is verantwoordelijk voor de begrenzing. Op 1 januari 2003 was 10% van de totale Nederlandse EHS nog bruto-EHS.

Richtlijn op grond van netto EHS

1. Welke belangrijke gevolgen kunnen er optreden voor de te behouden kenmerken en waarden binnen en in de nabijheid van dit gebied³⁷?
2. Zijn er reële alternatieven?
3. Is er sprake van redenen van groot openbaar belang³⁸ die deze aantasting rechtvaardigt?
4. Indien dat het geval is, welke compensatie wordt dan geboden voor het verloren gaan van de wezenlijke kenmerken en waarden?
5. In het SGR worden richtlijnen gegeven voor compensatie (zie hieronder).

Richtlijn op grond van bruto EHS (niet begrensd)

Is er sprake van onomkeerbare effecten waardoor de ontwikkelingsmogelijkheden van deze nieuwe natuurgebieden wezenlijk worden aangetast?

Eisen aan compensatie op grond van SGR1 en Nota NMMN

1. In beginsel geen netto verlies aan waarden wat betreft areaal en kwaliteit.
2. Compensatie nabij het gebied, onder de voorwaarde dat een duurzame situatie ontstaat.
3. Indien fysieke compensatie onmogelijk is, dan compensatie door realisering van kwalitatief gelijkwaardige waarden.
4. Indien fysieke compensatie of compensatie door realisering van kwalitatief gelijkwaardige waarden door overmacht onmogelijk is, wordt financiële compensatie geboden die ten goede komt aan natuur. Onder overmacht wordt ook verstaan de dreiging van ernstige vertraging van de procedure.
5. Het tijdstip van het besluit over de ingreep is ook het tijdstip waarop helderheid wordt gegeven over aard, wijze en tijdstip van compensatie.
6. Het tijdstip van daadwerkelijke compensatie is gerelateerd aan het tijdstip van ingreep.
7. Een indicatie wanneer de compensatie geregeld is.

Het beginsel dat compensatie nabij het verloren gebied moet worden gerealiseerd **kan** ruimer worden ingevuld. Compensatie moet daar worden gerealiseerd waar het optimaal bijdraagt aan het instandhouden van (een) popula-

³⁷ Wezenlijke kenmerken en waarden moeten per gebied worden gespecificeerd. Daarbij kan het gaan om: bodemopbouw, -structuur en reliëf; de waterhuishouding; natuurlijke processen; de kwaliteit van bodem, water en lucht; sedimentatie en -erosieprocessen; rust, stilte en openheid; de landschapsstructuur en; gebiedsspecifieke plant- en diersoorten.

³⁸ Redenen van groot openbaar belang; Op basis van een afweging tussen het te beschermen belang en het met het plan of project gemoeide belang wordt al dan niet toestemming verleend. Wordt een plan of project na afweging van belangen toch toegestaan, dan moet voordat het plan of project wordt uitgevoerd een besluit worden genomen over compenserende maatregelen.

tie(s). Het merendeel van de populaties van diersoorten in Nederland leeft in een netwerk van grotere en kleinere gebieden die met elkaar zijn verbonden in een zogenaamde netwerkpopulatie. Dit betekent dat uitbreiding van een klein gebied of verbetering van de ecologische verbindingen tussen de gebieden wel eens meer kan bijdragen aan het doel van compensatie dan uitbreiding van een groter gebied. In het MER kunnen dus meer locatiealternatieven voor compensatie in beschouwing worden genomen.

In geval van de mogelijke aanleg van nieuwe natuurgebieden (natuurontwikkeling) dient in het MER beschreven te worden:

1. locatie, omvang en ligging ten opzichte van, en verbinding met omliggende natuurgebieden;
2. te realiseren natuurdoeltype(n);
3. randvoorwaarden voor de realisering van deze natuurdoeltypen zoals benoemd in het Handboek Natuurdoeltypen (LNV, 2001);
4. beoogde functie van het nieuwe natuurgebied voor het voortbestaan van doelsoorten in aangrenzende natuurgebieden;
5. kans op realisatie (middelen en mogelijkheid tot verwerving).

BIJLAGE 5b SOORTENBESCHERMING

Bestaande situatie en autonome ontwikkeling

In het MER moeten de in het studiegebied voorkomende doelsoorten³⁹ worden beschreven die worden beïnvloed door de voorgenomen activiteit en alternatieven. In sommige situaties kan worden volstaan met een gemotiveerde selectie van de voorkomende doelsoorten. Prioritaire⁴⁰ en kwalificerende soorten⁴¹ moeten deel uitmaken van deze selectie.

Informatie over de doelsoort/kwalificerende soort/prioritaire soort:

- de mate van bescherming (Nederlandse en internationale wet- en regelgeving). *Deze informatie is nodig om indien mogelijk de gevolgen voor de populatie te kunnen toetsen;*
- de mate van bedreiging van de doelsoort in Nederland. Voor het bepalen van de mate van bedreiging wordt gebruik gemaakt van de Rode Lijsten. *Deze informatie is nodig om de ernst van de potentiële gevolgen (voor een populatie) te kunnen bepalen;*
- voor dieren het voorkomen van het aantal individuen/paren per ecologisch netwerk, verdeeld over de deelgebieden. Indien onbekend: de oppervlakte van de leefgebieden van een netwerk;
- voor planten de oppervlakte van de standplaats;

Informatie over de (meta)populatie⁴² van de doelsoort (alleen voor die doelsoorten waarover wetenschappelijke gegevens beschikbaar zijn):

- betekenis van deze populatie voor het behoud van de soort in Nederland;
- mate waarin deze metapopulatie of het leefgebied duurzaam is, dan wel duurzame condities biedt;
- grootte, verspreiding en dichtheid van de (meta)populatie in het studiegebied of oppervlakte van het leefgebied van de (meta)populatie dat tot een ecologisch netwerk kan worden gerekend.

Voor het beschrijven van de autonome ontwikkeling kan voor dieren gebruik worden gemaakt van de verandering van het aantal individuen/paren of de populatiegrootte over de afgelopen jaren (historische trend). Voor planten kan de verandering in standplaatsoppervlakte worden gebruikt.

Milieugevolgen

Voor elke (geselecteerde) doelsoort/kwalificerende soort/prioritaire soort moet worden aangegeven:

voor dieren:

- verandering van het aantal individuen/paren;
- verandering van de omvang van het leefgebied; wanneer relevant per functie aangeven in hoeverre er sprake is van het optreden van ernstige gevolgen; houd rekening met het optreden van cumulatie⁴³.

³⁹ In het Handboek Natuurdoeltypen; bijlage 3 (LNV, 2001) staan alle doelsoorten.

⁴⁰ Habitat- en Vogelrichtlijngebieden zijn geselecteerd op grond van het voorkomen van bepaalde natuurlijke habitats en soorten. Een deel hiervan is aangeduid als prioritaire habitat of soort omdat de EU voor de instandhouding hiervan een bijzondere verantwoordelijkheid draagt. Deze prioritaire typen natuurlijke habitats en soorten zijn respectievelijk in bijlage I en II van de Habitatrichtlijn met een sterretje (*) gemerkt. Bij mogelijke aantasting hiervan dient ontheffing te worden aangevraagd bij de Europese Commissie. Alle prioritaire soorten zijn ook doelsoort. Voor hele tekst van de Habitatrichtlijn en bijlagen zie: www.europa.eu.int/comm/environment/nature/legis.htm

⁴¹ Kwalificerende soorten en prioritaire soorten alleen in het geval van Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden.

⁴² Een soort bestaat uit een groot aantal individuen die in het algemeen samenleven in een metapopulatie. Een metapopulatie bestaat uit een aantal deelpopulaties die onderling met elkaar zijn verbonden waardoor uitwisseling mogelijk is. Deze metapopulatie leeft in Nederland in het algemeen in een ecologisch netwerk van grotere en kleinere gebieden die onderling met elkaar zijn verbonden.

voor planten:

- verandering van de grootte van het verspreidingsgebied. Deze wordt bepaald door de abiotische omstandigheden die door het voornemen gewijzigd kunnen worden. Inzicht in de verandering van de abiotische omstandigheden dient als eerste gegeven te worden;
- in hoeverre er sprake is van het optreden van ernstige gevolgen.

Voor de doelsoorten (dieren)/kwalificerende soort/prioritaire soort waarover wetenschappelijke informatie op populatieniveau beschikbaar is moet het volgende worden aangegeven.

Indien de gevraagde informatie onder optie 1 ontbreekt dan kan optie 2 worden toegepast:

Optie 1, de kans op het verdwijnen of uitsterven van een (meta)populatie in het studiegebied. Dit kan kwalitatief worden beoordeeld. Indien die kans zeer groot is zal ook voor de populatie(s) waarmee uitwisseling plaatsvindt een inschatting moeten worden gemaakt van deze kans. Indien er een kans bestaat op verdwijnen of uitsterven moet worden aangegeven wat dit betekent voor het behoud van de soort in Nederland.

Optie 2, de mate van aantasting van de oppervlakte van het ecologisch netwerk, en een inschatting van de gevolgen hiervan voor het voortbestaan van duurzame condities van het ecologisch netwerk van de populatie.

Daarnaast is het te overwegen – maar dit is niet verplicht – om alle informatie die nodig is voor een ontheffingsaanvraag op grond van de Flora- en faunawet (Ffw), ook op te nemen in het MER en de aangeleverde informatie op correctheid te laten beoordelen door de Commissie.

Indien ontheffing moet worden aangevraagd en er is besloten dat dit onderdeel van het MER wordt dan geldt het volgende: iedere in het plangebied voorkomende beschermde soort moet worden genoemd en per soort moet worden aangegeven wat de gevolgen zullen zijn. In geval van een ontheffingsaanvraag kan er dus niet met doelsoorten of een selectie hiervan worden gewerkt. De gevraagde informatie bestaat uit:

1. Welke beschermde planten- en diersoorten op grond van de Ffw komen in en nabij het plangebied voor?
2. Leidt het realiseren van het voornemen tot handelingen die strijdig zijn met de verbodsbepalingen van de Ffw betreffende planten en/of dieren?
3. Kan het plan zodanig aangepast worden dat dergelijke verboden handelingen niet worden gepleegd?
4. Is om het plan te kunnen uitvoeren een ontheffing op grond van art. 75 van de Ffw vereist?
5. Ontheffing kan worden verleend, indien:
 - er geen andere bevredigende oplossing bestaat (reëel alternatief) en;
 - sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu gunstige effecten, en;
 - geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort.

⁴³ Cumulatie: elke ingreep in een Vogelrichtlijn- of Habitatrichtlijngebied dient in combinatie met andere activiteiten te worden getoetst. Indien hiervan sprake kan zijn dient de initiatiefnemer aan te tonen dat er ook door cumulatie geen significante gevolgen zullen optreden.

**Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Aardgaswinning Waddenzeegebied vanaf locaties Moddergat,
Lauwersoog en Vierhuizen**

De Nederlandse Aardolie Maatschappij BV (NAM) heeft het voornemen aardgas te produceren in het Waddenzeegebied uit de zeven velden Moddergat, Nes, Lauwersoog C, Lauwersoog West, Lauwersoog Oost, Vierhuizen Oost en Vierhuizen West. Het gas zal worden gewonnen vanuit de reeds bestaande locaties Moddergat, Lauwersoog en Vierhuizen en zal vandaar met nieuw aan te leggen gasleidingen worden getransporteerd naar de gasbehandelingsinstallaties in Anjum en Munnekezijl.

ISBN 90-421-14851